

**Dočasné osobitné opatrenia v oblasti politickej participácie žien podľa
Medzinárodného dohovoru na odstránenie všetkých foriem diskriminácie
žien**

Jarmila Lajčáková, LL.M, SJD

Marec, 2013

Obsah

1. Úvod	3
2. Politická participácia žien na Slovensku	4
2.1 Odporúčania Slovensku v oblasti politickej participácie žien	7
3. Politická participácia žien podľa CEDAW	8
3.1. Dočasné osobitné opatrenia	10
4. Kvóty na základe rodu v politike	10
4.1. Štyri argumenty proti kvótam	12
4.2 Materiálna rovnosť a deliberatívna demokracia ako odpoveď na kritiku rodových kvót.....	13
5. Záver: kvóty na Slovensku.....	18

1. Úvod

Ženské hnutie, podobne ako iné ľudsko-právne hnutia, sa usilujú o dekonštrukciu tzv. normálneho človeka. Predstava normálneho človeka, ktorým je veľmi často biely muž je hlboko zakorenená v spoločenských inštitúciách, ktoré znevýhodňujú ženy, etnické menšiny či ľudí so zdravotným postihnutím v ich možnosti v nich rovnocenne participovať. Dôsledkom je nerovnomerná distribúcia moci, bohatstva a prestíže, ktorá zabraňuje marginalizovaným skupinám v prístupe s prostriedkom komunikácie, ktoré by spochybnili resp. dekonštruovali predstavu normálnosti. Dekonštrukcia totiž vyžaduje podiel na moci a možnosť vytvárať pravidlá a zákony, ktoré nebudú privilegovať „normálnych“ a znevýhodňovať tých „druhých“, menejcenných.

V nasledujúcej štúdií sa venujem jedným z nástrojov verejnej politiky, ktoré umožňujú ženám participovať na moci a rozhodovaní – dočasným osobitným opatreniam. Zabezpečenie podielu moci žien na moci a rozhodovaní bolo jednou z dôležitých platforiem štvrtej Svetovej konferencie o ženách v Pekingu v roku 1995. V rámci tejto platformy sa štáty prihlásili k napĺňaniu dvoch strategických cieľov: 1. prijať opatrenia na zabezpečenie plnej participácie žien v mocenských štruktúrach, 2. prijať opatrenia na zvyšovanie kapacít žien participovať v rozhodovacích a riadiacich funkciách. Na splnenie týchto cieľov sa vlády zaviazali, okrem iného, zabezpečiť, aby obsadzovanie postov vo vládnych a administratívnych výboroch a inštitúciách bolo rodovo vyvážené.¹

Po 15. rokoch od pekinskej konferencie, SR v tejto oblasti výrazne zaostáva. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVaR) v spolupráci s ministerstvom vnútra pripravili v roku 2001 návrh povinných kvót na kandidátnych listinách politických strán. Návrh bol neúspešný aj pri ďalšom pokuse ho presadiť v roku 2003. Ako vo svojej správe o napĺňaní strategických cieľov MPSVaR v roku 2010 konštatuje, zavedenie kvót, formy takýchto osobitných opatrení na presadzovanie rodovej rovnosti v politických procesoch „je momentálne na Slovensku nereálne“.

²Správa však konštatuje, že práve táto oblasť by mala byť v centre pozornosti politiky štátu.

¹ Ciele aj záväzky sú dostupné tu: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/decision.htm>

² *Questionnaire on the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) and the Outcome of the Twenty-Third Special Session of the General Assembly (2009) – Slovak Republic (Fifteen-year Review and Appraisal)* s.13, dostupné na: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/Gender/documents/Beijing+15/Slovakia.pdf>

Štúdia voľne nadväzuje na moju štúdiu Dočasné vyrovnávacie opatrenia podľa dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW)³ z roku 2012.⁴ V texte som argumentovala, že právny základ v kontexte problematického nálezu ústavného súdu z roku 2005 k ustanoveniu antidiskriminačného zákona poskytuje práve CEDAW.⁵ Vo februári 2013, parlament opätovne schválil novelu antidiskriminačného zákona, ktoré v zmysle nálezu ujasnila možnosti prijímania takéhoto inak štandardného nástroja verejnej politiky. Podľa platného znenia je možné prijímať dočasné vyrovnávacie opatrenia na odstránenie vyplývajúceho, okrem iného, z rodu.⁶ Napriek tomu, že sa antidiskriminačný zákon nevzťahuje na oblasť správneho práva upravujúce voľby do NR SR, predstavuje pozitívny signál posunu od formálnej k materiálnej rovnosti. Štúdia sa zameriava na nástroj dočasných osobitných opatrení podľa CEDAW v kontexte politickej participácie a to konkrétne na kvóty ako jednu z významných foriem takéhoto nástroja.

2. Politická participácia žien na Slovensku

Podľa názoru sociologičky Barbory Holubovej, z rodovej perspektívy prelomovým historickým momentom v 20 ročnej histórii samostatného Slovenska a viac ako 70 ročnej histórii Československa boli voľby do Národnej rady SR v júni 2010. Za prelomový moment považovala vymenovanie ženy, Ivety Radičovej, kandidátky SDKÚ za predsedníčku vlády. Pre vládu Ivety Radičovej, ktorú síce nemožno považovať za rodovo vyváženú, bolo mimoriadne aj to, že za ministerku spravodlivosti bola vymenovaná ženská kandidátka - Lucia Žitňanská.⁷ Ak totiž ženy zastávajú vedúce ministerské pozície, tradične sú to nesilové a nefinančné rezorty akými sú rezorty práce, sociálnych vecí, zdravotníctva, životného prostredia či kultúry.

Viacerí analytici a analytičky by zrejme súhlasili s tým, že práve tieto dve vrcholové predstaviteľky sa pokúšali (a do istej miery aj napriek krátkemu trvaniu vlády Ivety Radičovej) vnieť do politiky aspekty dobrého spravovania verejných vecí a to najmä transparentnosti, čím zjavne

³ *Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien*, prijatý Rezolúciou Valného zhromaždenia OSN, 18. 12. 1979, vstup dohovoru do platnosti/účinnosť: 3. 9. 1981, Zbierka zákonov: Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 62/1987 Zb. z 13. mája 1987 o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

⁴ Jarmila Lajčáková, *Dočasné osobitné opatrenia podľa Medzinárodného dohovoru na odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien* (Bratislava: Možnosť voľby, 2012), dostupné na: <http://moznostvolby.files.wordpress.com/2012/09/doc48dasnc3a9-osobitnc3a9-opatrenia-podc4bea-medzinc3a1rodnc3a9ho-dohovoru-na-odstrc3a1nenie-vc5a1etkc3bdch-foriem-diskriminc3a1cie-c5beien-a-moc5benosti-ich-prijc3admania-na.pdf>

⁵ *Ibid.*

⁶ *Zákon č.32/2013 Z.z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).*

⁷ Barbora Holubová, *Účasť žien v politike – postoje, stav a perspektíva* (2010), s. 3, dostupné na: http://www.institutrr.sk/download/b_holubova_5.pdf, s.3

znervózňovali svojich straníckych kolegov. Svojím pôsobením potvrdili argument, že dobre spravovaná demokratická spoločnosť, ktorá dbá o dobro všetkých obyvateľov a obyvateľiek krajiny sa nemôže zaobísť bez aktívnej účasti žien na rozhodovacích procesoch. Napriek tomu, mediálne komentáre ako aj vyjadrenia zo strany opozície ako správne Holubová pomenováva obsahovali „viaceré rodovo stereotypné spochybňovania a útoky vo vzťahu ku kompetentnosti, spôsobu riadenia a výzoru premiérky... (a ktoré sú) typickými znakmi sexizmu a androcentrizmu, ktorým členia ženy prenikajúce do tradične mužských dominantných oblastí“. ⁸Hodnotenie konfliktu v rámci koalície, ktorý predčasne ukončil vládu Ivety Radičovej by zrejme tiež mohol byť predmetom samostatnej rodovej štúdie. Predčasné ukončenie volebnému obdobia Ivety Radičovej bolo tak zrejme len výnimkou potvrdzujúcou pravidlo o zaostávaní slovenskej demokracii práve v účasti žien na mocenských rozhodnutiach a politickom živote.

Kvóty boli súčasťou socialistického projektu emancipácie žien. V komunistickom parlamente SR, obsadzovali ženy 20 až 30 % na základe kvót stanovených odporúčaniami komunistickej strany pre voľby. Otázne je do akej miery mali ženy reálny podiel na moci. V prvých slobodných voľbách po roku 1989 obsadili ženy len 12 % miest.⁹ Aj keď podiel žien na legislatíve od vtedy mierne narástol, v medzinárodných porovnaníach naďalej zaostávame. Zaostávame nielen za vyspelými demokraciami, ale aj rozvíjajúcimi sa krajinami, ktoré boli (aj vďaka vplyvu medzinárodných organizácií) ochotné prijať povinné kvóty na zvýšenie participácie žien v politike.

Celosvetový priemer zastúpenia žien v parlamente je 20,4 % - podiel, ktorý je považovaný za neuspokojivý.¹⁰ Na Slovensku po posledných parlamentných voľbách zasadlo do poslaneckých lavíc iba 28 poslankyň, čo predstavuje ešte menej ako je celosvetový priemer – približne 18.6% . Za nízky počet žien v legislatíve nesú primárne zodpovednosť politické strany. Z parlamentných strán bolo najviac žien zastúpených na kandidátnych listinách SDKÚ-DS, na kandidátkach Most Híd a to len 21.3 %. Vládny SMER SD nominoval rovnako ako opozičná SaS len 17.3% kandidátok. Ešte menej KDĽK 16.6% a najmenej konzervatívne OĽaNO - 16 %. Ženy boli na kandidátnych listinách umiestnené veľmi nízko, čo ešte výraznejšie znížilo ich šance uspieť. Spomedzi všetkých parlamentných strán bola najvyššie umiestnená žena na kandidátke SDKÚ-DS a OĽaNO - na 3. mieste. ¹¹

⁸ *Ibid.* s.3

⁹ Jarmila Filadelfiová, „O ženách, moci a politike: úvahy, fakty a súvislosti“ in *Hlasy žien: aspekty ženskej politiky* (Bratislava: Aspekt, 2002) s. 67.

¹⁰ Informácia podľa databázy web stránky *Quota Project* štokholmskej univerzity venovanej téme rodových kvót, dostupné na: <http://www.quotaproject.org/>

¹¹ Vlastné výpočty podľa dostupných informácií Slovenského štatistického úradu.

V medzinárodných porovnaníach sa SR dlhodobo pohybuje pod svetovým priemerom. Po voľbách v roku 2010 sme sa umiestnili na 78. mieste s pomerom 15.3 % žien v parlamente spoločne s Burkina Faso. Tesne nás predbehlo Albánsko so 16.4 %, San Marino so 16.7 % . Na porovnanie možno uviesť, že v tom roku prvé miesto obsadila Rwanda s 56.3%, za ňou Švédsko so 46.4%, Južná Afrika s 44.5% a Kuba 43.5%. Po voľbách v roku 2006, SR obsadila lepšie 50. Miesto s 20 % pomerom žien v legislatíve. Prvé miesto obsadila Rwanda s 48.8%, Švédsko so 47.3 %, Costa Rica s 38.6 %, Fínsko s 38.5 % podielom žien v národných parlamentoch. V roku 2006 zasadlo do NR SR 17.3% žien, čo znamenalo vo svetovom porovnaní mierne zlepšenie na 52. miesto. V roku 2006, viedlo Švédsko so 45 %, za ním nasledovalo Dánsko s 38%, Fínsko 36.5 % , Nórsko s 36.4 % či Mozambik na 10. mieste s 30 % či Vietnam na 26. mieste s 27.3%.¹²

Slovensko sa dlhodobo pohybuje pod hranicou 30 %, ktorá je považovaná za kritickú na to, aby mohli mať ženy vplyv na formovanie vládnych a štátnych politík. Podobný neuspokojivý podiel žien sa premieta pri obsadzovaní žien do vrcholných pozícií vo výkonnej moci. Momentálne je vo vláde SR len jedna členka - ministerka zdravotníctva. Iba v dvoch prípadoch pôsobia na ministerstvách štátne tajomníčky - na ministerstve pôdohospodárstva a rozvoja vidieka a ministerstve spravodlivosti.

Pomer žien na regionálnej aj lokálnej úrovni zostáva pomerne neuspokojivý. Funkciu predsedníčky samosprávneho kraja doposiaľ nezastávala ani jedna žena. Podiel poslankyň v regionálnych parlamentoch bol po voľbách v roku 2009 len 15.4 %.¹³ Na úrovni obcí ako vysvetľuje Holubová dochádza k „ pomerne lineárnemu, avšak iba miernemu a pomalému nárastu primátoriek a starostiek. Je to jedna z mála úrovní politického zastúpenia žien bez výraznejších degresívnych výkyvov.“¹⁴ Holubová vysvetľuje tzv. lievikovým efektom, podľa ktorého so znižujúcou sa úrovňou riadenia sa zvyšuje podiel žien, z dôvodu nižšej atraktívnosti medzi mužmi. Alternatívne tento fenomén môže byť vysvetlený konfliktom medzi rodinnými povinnosťami a pôsobením v politike, ktorý je na lokálnej úrovni riešiteľnejší ako odchod na týždňovky do krajského alebo hlavného mesta.¹⁵

Medzi dôvodmi nízkeho zastúpenia žien zohrávajú na Slovensku podľa názoru Jarmily Filadelfiou prežívajúce predsudky a stereotypy o role muža a ženy, konflikt starostlivosti o rodinu a politickú kariéru a z neho plynúci nedostatok času a stres, nedostatok dôvery

¹² Informácie dostupné v databáze, Quota Project, *supra* poznámka 10.

¹³ Holubová, *supra* poznámka 7, s.5

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.* s. 5-6

v politickú aktivitu žien, spôsob fungovania politických strán a nízka solidarita a podpora medzi ženami.¹⁶

Zaujímavé je, že prieskumy verejnej mienky ukazujú, že obyvatelia a obyvateľky Slovenska nie sú k štatistikám o nízkom zastúpení žien v politike ľahostajní. Napríklad podľa Eurobarometra z roku 2009 vnímalo nerovnosti medzi mužmi a ženami ako celkovo rozšírení 59 % populácie pričom 39% ich považovalo za zriedkavé. Podľa výstupov Inštitútu pre výskum verejných otázok od roku 2003-2007 ženy síce výraznejšie považovali šance žien v slovenskej spoločnosti za horšie ako muži (v roku 2003 sa tomu domnievalo 74%, v roku 2004 , 71%,v roku 2005 , 64% , v roku 2006 66% , v roku 2007, 71%). Mužská časť populácie s výnimkou roku 2006 si však tiež myslela, že šancu žien sú horšie (nie rovnaké alebo lepšie) ako mužov. Napríklad v roku 2003 sa tak domnievalo 54 % mužov pričom 38%si myslelo, že sú rovnaké. V roku 2007 tomu bolo u 55 % a 41 %považovalo za rovnaké.¹⁷ Čo sa týka priorit intervencií v roku 2009 boli za najdôležitejšie považované oblasti násilia páchaného na ženách (54%), rozdiely v odmeňovaní mužov a žien (54%), porušovanie práv žien v rozvojových krajinách (36%), nízky počet žien zastávajúcich zodpovedné funkcie (33%), nerovnomerná deľba domácich prác medzi mužmi a ženami (23%). 19 % považovalo práve nízky stupeň politického zastúpenia žien ako oblasť intervencie.¹⁸

2.1 Odporúčania Slovensku v oblasti politickej participácie žien

Koalícia MVO zastupujúcich práva žien na Slovensku vo svojej tieňovej správe k implementácii článku sedem v časti *Politický a verejný život* vyslovila obavy z pretrvávajúcej nízkej účasti žien v politických a rozhodovacích procesov. Autorka tejto časti správy Zuzana Magurová upozornila, že návrhy zavedenia kvót na kandidátne listiny, ktoré sa dostali na rokovanie parlamentu už tri krát, sa stretli s „posmešnými reakciami, a to dokonca i z radov poslankyň. Tie poukazovali na to, že takýmto spôsobom budú do parlamentu zvolené ženy iba preto, že sú ženy a nie pre svoje schopnosti.“¹⁹ Podľa Magurovej, politická reprezentácia ignorovala fakt, že významná časť slovenskej verejnosti je presvedčená o znevýhodnení žien v politike a je naklonená k praktickým opatreniam na zvýšenia zastúpenia žien v politike.²⁰ Autorka odporučila zaviesť dočasné

¹⁶ Filadelfiová, *supra* poznámka 9, s. 78

¹⁷ Barbora Holubová, *Verejná mienka k vybraným otázkam rodovej rovnosti* (2011)s. 2, dostupné na: http://www.instituttr.sk/download/b_holubova_2.pdf

¹⁸ *Ibid.* s. 3.

¹⁹ *Tieňová správa pre Výbor pre odstránenie diskriminácie žien*, 41. Zasadnutie, 30. jún-18. júl, 2008, s.30, dostupné na http://www.moznostvolby.sk/Tienova%20sprava_CEDAW_2008_SVK_FINAL.pdf

²⁰ *Ibid.*

vyrovnávacie opatrenia akými sú napríklad kvóty na zvýšenie zastúpenia žien v politike vrátane rómskych žien a žien z iných minoritných skupín.²¹

Výbor pre odstránenie diskriminácie žien („výbor“) reflektoval obavy MVO vo svojich záverečných odporúčaniach. Slovensku odporučil prijímanie dočasných osobitných opatrení vo všetkých oblastiach kde je to nutné. Zdôraznil pritom, že cieľ zabezpečiť účasť žien na najvyšších úrovniach rozhodovania vo veciach verejných a zcitlivovanie politických strán ohľadom dôležitosť týchto opatrení.²² Medzi takéto opatrenia zaradil prijatie finančných nástrojov na motiváciu politickú strán, na to, aby zlepšili zastúpenie žien, prípravu a implementáciu cielených tréningov a mentoringových programov pre ženské kandidátky. Súčasne nás výbor vyzval na dôkladné monitorovanie týchto procesov.²³ Výbor špeciálne upozornil na potrebu prijímania dočasných osobitných opatrení pre cieľovú skupinu rómskych žien a dievčat, ktoré sú ohrozené viacnásobnou diskrimináciou.²⁴ Výbor pri svojich odporúčaniach vychádzal zo záväzkov obsiahnutých, okrem iných, aj v článku 7 CEDAW, ktorým sa venujem v nasledujúcej časti.

3. Politická participácia žien podľa CEDAW

Podľa článku 7 CEDAW o politickom a verejnom živote majú zmluvné strany dohovoru povinnosť prijať:

„všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien v politickom a verejnom živote krajiny a najmä zabezpečiť na rovnoprávnom základe s mužmi právo:

- a) hlasovať vo všetkých voľbách a verejných referendách a právo na zvolenie do všetkých verejne volených orgánov;*
- b) zúčastniť sa na tvorbe a uskutočňovaní štátnej politiky a zastávať verejné úrady a vykonávať všetky verejné funkcie na všetkých úrovniach riadenia štátu;*
- c) účasti v nevládných organizáciách a združeniach zapojených do verejného a politického života krajiny.²⁵*

Článok 7 dohovoru CEDAW ukladá štátom prijať primerané opatrenia na elimináciu diskriminácie žien v politickom a verejnom živote krajine a to najmä zabezpečiť, aby ženy za rovných podmienok ako muži mali a) aktívne aj pasívne právo (byť volené a mať právo voliť) vo všetkých voľbách a verejných referendách; b) participovali pri koncipovaní aj implementácii

²¹ *Ibid.*

²² Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Slovakia (Part of A/63/38), adopted on 17 July 2008 (CEDAW, C/SVK/CO/4(Part A/63/38) ods.27.

²³ *Ibid.* ods. 39.

²⁴ *Ibid.* ods. 37.

²⁵ CEDAW, *supra* poznámka 2.

vládnej politiky a zastávali verejné pozície na všetkých úrovniach vlády; c)participovali v MVO a združeníach, ktoré sa zaoberajú verejným a politickým životom krajiny.

Výbor vo svojom všeobecnom komentári k tomuto článku²⁶ vysvetlil, že pôvodom bariér pri účasti žien v politike je tradičné delenie sfér ľudskej aktivity na tzv. verejnú a súkromnú sféru. Obe sféry, regulované rovnako formálnymi aj neformálnymi pravidlami, spájali ženu so súkromnou sférou . So statusom ženy boli spájané očakávaniami o jej reprodukčnom správaní a primárnej úlohe pri výchove detí. Starostlivosť o deti a domácnosť však zostáva považovaná za menejcennú a nerovnocennú v porovnaní s účasťou vo verejnom živote. Účasť vo verejnej sfére je naopak spájaná so spoločenskými uznaním. Podľa výboru, sú to muži, ktorí dominujú verejnej sfére, ktorí majú dostatok moci na to, aby zabránili ženám do tejto oblasti výraznejšie vstúpiť.²⁷

Okrem kultúrnych a náboženských hodnôt a noriem, prekážkami pre vstup žien do politického života je aj nedostatok služieb starostlivosti o deti a nerovnomerný podiel mužov na domácich prácach a výchove detí.²⁸Tieto bariéry často znásobuje ekonomická závislosť ženy na mužovi a jeho príjme. Prekážkami účasti v politike sú aj viac či menej formalizované pravidlá politického boja: neflexibilný pracovný čas, agresívny spôsob politiky či vylučovanie žien zo siete neformálnych, ale dôležitých spoločenských aktivít po skončení pracovného času. Rodové stereotypy uväzňujú ženské političky v nesilových a sociálnych sektorov a tak ich vylučujú z kontroly nad financiami. Výbor upozorňuje, že prítomnosť žien v politike nemusí byť nevyhnutne dôsledkom ich volebného úspechu, ale mocenského rozhodnutia ich otcov, manželov alebo mužských príbuzných.²⁹

Napriek formálnym ústavným a zákonným zárukám rodovej rovnosti, ženy doposiaľ nedosiahli praktickú rovnosť s mužmi. Podľa výboru jedným z kľúčových dôvodov bol nedostatočný podiel na moci: „ Politické rozhodnutia mužov odzrkadľujú len jednu časť ľudskej skúsenosti (...) spravodlivá a efektívna organizácia spoločnosti vyžaduje začlenenie a participáciu všetkých ich členov a členiek.“³⁰ Spoločnosti, ktoré nielen formálne, ale aj fakticky vylučujú ženy z rozhodovacích procesov nemožno nazvať demokratickými. Demokracia je podmienená rovnocennou participáciou mužov aj žien na politických rozhodnutiach: na všetkých úrovniach

²⁶ CEDAW, *General Recommendation No.23 on Article 7 (political and public life)* adopted on 16th session in 1997, Para 13, dostupné na <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom23>

²⁷ *Ibid.* para 8 a 9.

²⁸ *Ibid.* para 10.

²⁹ *Ibid.* para 12.

³⁰ *Ibid.* para 13

riadenia a rozhodovania, na medzinárodnej, národnej, regionálnej a lokálnej pri výkone politickej aj ekonomickej moci.

Ženská participácia je dôležitá nielen pre posilnenie samotných žien, ale aj celkového spoločenského rozvoja. Aktívna účasť žien je najlepším spôsobom mainstreamingu rodovej perspektívy do vládnych, regionálnych aj lokálnych politík.³¹ Žiadny z tradičných politických systémov pritom nedal možnosť plne a rovnocenne participovať na politických procesoch. CEDAW pritom upozorňuje aj na tzv. tokenistické vymenovávanie do funkcií či na posilňovanie tradičných názorov, ktoré odrádzajú ženy pri ich participácii.³²

3.1. Dočasné osobitné opatrenia

Na dosiahnutie plnej participácie nemusí postačovať odstránenie formálnych bariér. Článok 4 CEDAW preto podporuje využívanie dočasných špeciálnych opatrení na dosiahnutie plného zmyslu článkov 7 a 8 zaručujúcich rovnú účasť mužov a žien pri politických opatreniach. Podľa výboru, krajiny implementovali širokú škálu dočasných osobitných opatrení. Okrem kvót a zmien vo volebných postupoch, poskytujú finančnú pomoc a tréningy ženským kandidátkam pri príprave kampaní. Niektoré krajiny zaviedli kvóty aj pri vymenovávaní do verejných funkcií vo výkonnej a súdnej moci. Výbor konštatuje, že prekonanie storočí mužskej dominancie vo verejnej sfére vyžaduje podporu žien zo strany štátu, rovnako ako aj politických strán a predstaviteľov verejnej moci. Podľa výboru pritom politické strany majú zodpovednosť umiestniť ženské kandidátky na listiny svojich strán a nominovať ich v regiónoch, kde majú najväčšiu šancu na volebný úspech. Dočasné osobitné opatrenia musia pritom vychádzať z podpory rovnosti a byť v súlade s ústavnými princípmi.³³ V nasledujúcej časti sa zmeriam práve na tento najčastejší a súčasne najspornejší druh dočasných osobitných opatrení – rodových kvót.

4. Kvóty na základe rodu v politike

Kvóty sú jednou z foriem dočasných osobitných opatrení, ktorá upravuje delenie miest v legislatíve, na kandidátnych listinách či prípadne v exekutive na základe rodu. Jedným zo základných delení kvót v politike je na tzv. povinné alebo dobrovoľné kvóty prijaté politickými stranami.

³¹ *Ibid.* para 17 a 26.

³² *Ibid.* para 27

³³ *Ibid.* para 28.

Povinné, t.j. kvóty upravené v právnej norme môžu byť obsiahnuté v ústave alebo zákonoch. Ústavná úprava kvót je napríklad v Nepále, na Filipínach či v Ugande. Legislatíva nižšej právnej sily upravuje kvóty napríklad v krajinách Latinskej Ameriky, v Belgicku, v Bosny a Hercegoviny, Srbska alebo Sudánu. Právne zakotvené kvóty či už vo volebných zákonoch alebo zákonoch o politických stranách sú právne záväzné, t.j. v prípade kandidátnych listín politických strán sú záväzné pre všetky strany pričom ich nedodržanie môže byť postihnuté sankciami. Takýmito sankciami sú napríklad vylúčenie kandidátov alebo finančné pokuty.³⁴

Dobrovoľné kvóty politických strán sú záväzné len pre stranu, ktorá ich prijme vo svojich vnútorných usmerneniach. Postoj politických strán k účasti žien na politike vyplýva z ich ideologickej orientácie, množstva žien aktívnych vo vnútri strany a procesu výberu kandidátov a kandidátok. Na Slovensku sa o dobrovoľné zavedenie kvóty 25 % zastúpenia žien dávnejšie pokúsila Strana demokratickej ľavice. Vo voľbách v roku 1998 sa jej nepodarilo naplniť, ženy dostali len 16 % miest. Ako správne usudzuje Filadelfiová dôvodom bol skôr medzinárodný tlak socialistickej internacionály ako vlastné vnútorné presvedčenie.³⁵ Presadzovanie dobrovoľných kvót je pritom typicky dlhodobým procesom a môže trvať niekoľko volebných cyklov.

Ďalším rozlíšením je či sú kvóty aplikované v priebehu nominačného procesu (t.j. vytvárajú príležitosti) alebo sú orientované na dosiahnutie určitého výsledku. Prostredníctvom nominačného procesu môžu byť zákonné alebo dobrovoľné kvóty prijaté tak, že ženy sú strategicky umiestňované na list politických strán takým spôsobom, aby mali rovnakú alebo takmer rovnakú šancu byť zvolené do parlamentu. Legislatívy pritom môžu viac alebo menej striktné regulovať spôsob umiestnenia. Napríklad môžu síce ukladať povinnosť kvót pre ženy (napríklad 20 percent) ale nemusia upravovať poradie na kandidátnych listinách. Ak sú ženské kandidátky umiestnené napríklad na posledných 20 -tych percentách miest, pravdepodobnosť, že uspejú je veľmi nízka. Niekedy môže byť regulácia prísnejšia a napríklad ukladať povinnosť dodržania určitého poradie žien a mužov. Používa sa tzv. zipsový či zebrový systém, kedy každá druhá kandidátka musí byť žena. Variácia takéhoto návrhu bola pripravená aj slovenskými ministerstvami v roku 2001. Podľa nej každý tretí kandidát resp. kandidátka mali byť opačného pohlavia. Alternatívne môžu byť určené stropy. Napríklad, v prvej polovici musí byť umiestnené isté niekoľko percento kandidátok. Tieto pravidlá môžu mať tiež formu dobrovoľných alebo povinných kvót. Najjednoduchšie sú takéto kvóty zavádzané v systéme proporčnej reprezentácie.

³⁴ Stina Larserud and Rita Taphor, *Designing for Equality: Best-fit, medium fit and non-favorable combinations of electoral systems and gender quotas* (Stockholm: IDEA, 2009) s. 9

³⁵ Filadelfiová, *supra* poznámka 9, s. 74.

Kvóty môžu mať tiež podobu napríklad pravidiel, že 40 percent kandidátok musí byť žien, čím nepriamo stanovujú aj strop pre počet mužov. Niektoré systémy kvót sú konštruované ako rodovo neutrálne. To znamená, že je určené maximum pre obe pohlavia. Žiadne pohlavie nemôže mať viac ako 60 percent a menej ako 40 percent sedadiel alebo kvóty 50:50. Nástroj tzv. dvojité kvóty znamená, že ženy musia obsadiť určitý počet pozícií a pritom nesmú byť umiestnené na najnižších miestach kandidátskych listín.

Pravidlá ohľadom obsadzovania kandidátnych listín vytvárajú rovnosť v príležitostiach, ale nemusia zabezpečiť aj rovnosť vo výsledkoch, t.j. proporčnú reprezentáciu žien. Istejšie sú preto kvóty orientované na výsledok. Môžu mať buď podobu určitého percenta kresiel v legislatíve rezervovaných pre ženy. Alternatívou takéhoto prístupu je aj kandidátna listina iba pre ženské kandidátky, ktoré sú volené na určité miesta. Spôsobom je aj tzv. „best loser“ systém, kedy sú ženy umiestňované do kresiel v parlamente podľa toho, koľko získajú hlasov a obsadzujú miesta až do vyčerpania kvót, aj v prípade ak by dostali menej hlasov ako mužskí kandidáti. Dôležité pri týchto stratégiách je, aby boli procesy volieb jasne stanovené v legislatíve alebo v ústave a to najmä ak prípadoch ak je nutné, aby prišlo výmene ženských kandidátok za mužských kandidátov. Okrem týchto mechanizmov, existujú aj netradičnejšie systémy, ktoré zavádzajú kvóty aj exekutíve. Vytvorenie optimálneho spôsobu závisí od konkrétneho volebného systému v krajine, od veľkosti volebných obvodov a podobne. V zásade však platí, že je jednoduchšie zavádzať kvóty v systéme proporčnej reprezentácie.³⁶

4.1. Štyri argumenty proti kvótam

Kvóty sú síce všeobecne uznávaným nástrojom na zlepšenie účasti žien v politike, mnohí ich považujú za veľmi kontroverzný a dokonca nespravodlivý nástroj. Kritika volebných kvót pre ženy sa zvyčajne objavuje v štyroch argumentoch.

Miesta obsadzujú menej kvalifikované ženské kandidátky

Kvóty môžu byť kritizované za to, že menej kvalifikované ženské kandidátky nahrádzajú viac kvalifikovaných mužských kandidátov. Argument sa zvykne objavovať pri diskusiách v rozvojových krajinách, kde ženy dosahujú výrazne nižšiu úroveň bohatstva a vzdelania. Alternatívou tejto kritiky je tvrdenie, ktoré na Slovensku podľa ktorého ženy budú zvolené nie preto, že sú kvalifikované kandidátky, ale preto, že sú ženy.

³⁶ Larsrud and Taphor, *supra* poznámka 34, s.9 a nasled.

Kvóty diskriminujú mužov

Druhá kritika kvót pre žien vychádza tiež z formálneho chápania rovnosti. Kvóty sú nespravodlivé voči mužom pretože tí nemajú šancu súťažiť o miesta, ktoré sú rezervované pre ženy. Vzhľadom k tomu, že viac mužov ako žien zápasí o politický úrad, znamená to, že ich šance na zvolenie sú výrazne nižšie ako v prípade ženských kandidátok. Takýto nepomer je v tomto vnímaní porušením rodovej rovnosti.

Ženské kandidátky nemusia reprezentovať ženské záujmy

Pomerne presvedčivo o kvótach polemizovali aj niektoré feministky. Podľa nich zastúpenie žien nezabezpečí, že budú reprezentovať ženské záujmy. Ženské záujmy sa pritom môžu výrazne líšiť. Napríklad Afroameričanky kritizovali biele feministky za to, že neboli dostatočne citlivé voči skúsenostiam a znevýhodneniam žien, ktoré čelia viacnásobnej diskriminácii nielen z dôvodu rodu, ale aj rasy. Tento argument varuje pred esencIALIZÁCIOU žien a redukovaniu jednej skúsenosti vyplývajúcej z prináležaniu k rodu, ktorá zabúda, na dôležité rozdiely, ktoré vyplývajú z rasy, triedy alebo sexuálnej orientácie.

Kvóty sú nedostatočné za odstránenie štrukturálnej nerovnosti

Nancy Fraser vyslovila štvrtý, pomerne zásadný argument v kontexte vyrovnávacích opatrení. Fraser kritizuje afirmatívne opatrenia vrátane kvót ako nedostatočné. Podľa nej neodstraňujú štrukturálne dôvody, ktoré generujú nerovnosti. Dočasné opatrenia vytvárajú priestor pre vstup dlhodobo znevýhodnených skupín do štruktúr, ktoré však zostávajú nemenné. Fraser preto argumentuje za radikálnejšiu spoločenskú transformáciu, ktorá bude viesť k zmene identít každého.³⁷ Ženy síce môžu byť na kandidátnych listinách. To nič nemení na fakte, že sú vystavované systematickému znevýhodneniu vo vzdelaní, ekonomickom statuse a pretrvávajú aj ich povinnosti vo výchove detí a starostlivosti o domácnosť.³⁸

4.2 Materiálna rovnosť a deliberatívna demokracia ako odpoveď na kritiku rodových kvót

³⁷ Dobrým príkladom rozdielu medzi tzv. afirmatívnymi a transformatívnymi politikami, ktoré delí Nancy Fraser je zmena za ktorú advokujú hnutia gejev a queer. Gay hnutie je charakteristické snahou o tzv. „pozitívne“ uznanie homosexuality ako rovnocennej sexuálnej orientácie. Queer hnutie sa snaží o vymazanie dichotómie heterosexuality a homosexuality tak, aby na nich vôbec nezáležalo.

³⁸ Susan H. Williams, „Equality, Representation, and Challenge to Hierarchy: Justifying Electoral Quotas for Women in Susan H. Williams, *Constituting Equality: Gender Equality and Comparative Constitutional Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009) s.54-56.

Prvé dva argumenty proti zavádzaniu kvót vychádzajú zo staršieho modelu tzv. formálneho modelu rovnosti, podľa ktorého spravodlivosť vyžaduje konzistentné zaobchádzanie. So všetkými osobami bez ohľadu na pohlavie, rasu, etnicitu či náboženské vierovyznanie by sa malo zaobchádzať identicky. Kvóty pre ženy sú zjavným porušením tohto princípu.

Feministky dlhodobo kritizujú formálny model rovnosti argumentujúc potrebou prihliadať na štrukturálne a kontextuálne zdroje rodového znevýhodnenia.³⁹ Úvaha o rovnosti, by sa nemala zameriavať na to, aby bolo s každým zaobchádzané rovnako. Dôležité je sledovať to, či určitá právna úprava zvyšuje alebo znižuje rovnosť v praxi. V zmysle materiálnej rovnosti, afirmatívne opatrenia resp. dočasné opatrenia ako napríklad kvóty naprávajú status znevýhodnených skupín. Materiálny model rovnosti berie do úvahy existenciu štrukturálnej diskriminácie, ktoré systematicky znevýhodňuje ženy v súťažení o politický úrad. Neformálne očakávania spájané s účasťou na politickom rozhodovaní nie sú rodovo neutrálne, ale fakticky zvýhodňujú mužov, čoho dôsledkom je výrazne nižšie zastúpenie žien v parlamente.

Materiálna rovnosť je citlivá voči rodovým stereotypom, ktoré vychádzajú z predstavy mužského kandidáta a ktorými sú zat'azené politické inštitúcie. Materiálna rovnosť je odpoveďou na prvý argument tým, že sleduje akým spôsobom predstavy o „kvalifikácii“ vychádzajú z konštrukcie muža a ako štrukturálne nerovnosti bránia ženám získať potrebné vzdelanie. Existujúce štrukturálne nerovnosti sú ďalej znásobované vylučovaním žien z mocenských pozícií. Materiálna rovnosť je tiež protiargumentom kritiky, podľa ktorej kvóty znevýhodňujú mužov. Kvóty v skutočnosti naprávajú existujúce nerovnosti tým, že sa zameriavajú na rovnosť vo výsledkoch pre mužov a ženy.⁴⁰

Ako som už podrobne argumentovala na inom mieste⁴¹ CEDAW vedie trend medzinárodných súdnych a kvázisúdnych organizácií, ktoré rovnosť vykladajú v jej materiálnom ponímaní. Na rozdiel napríklad od interpretácie iných ľudskoprávných dohovorov OSN, CEDAW okrem potreby zabezpečenia materiálnej rovnosti v príležitostiach, poukazuje na nutnosť zabezpečiť rovnosť vo výsledkoch. *Rovnosť vo výsledkoch* sa nezameriava na jednotlivkyňu a jej rovnaké príležitosti, ale na výstupy z rozhodovacích procesov s ohľadom na celú skupinu žien. Kritici rovnosti príležitostí totiž argumentujú, že cieľom politik by mala byť náprava výstupov z rozhodovacích procesov. Argumentujú, že presadzovanie rovnosti nemôže byť zamerané len na

³⁹ Rešpektujúc samozrejme odlišnosti medzi odlišnými prúdmi feminizmu (najmä radikálny, liberálny, marxistický). Štúdia vychádza najmä z feminizmu odlišností, ktorý vznikol kritikou týchto hlavných feministických prúdov.

⁴⁰ Williams, *supra* poznámka 38, s.65-59.

⁴¹ Lajčáková, *supra* poznámka 2.

individuálny výstup.⁴² Materiálna rovnosť vo výsledkoch sa zameriava na odstraňovanie koreňov nerovností. Usiluje sa o spravodlivejšiu redistribúciu zdrojov a moci. CEDAW vychádza z materiálneho vnímania rovnosti vo výsledkoch, ktoré môžu mať kvantitatívnu a /alebo kvalitatívnu formu tak, aby „ženy mohli využívať svoje práva v rôznych sférach tak ako muži“. Aby ženy „mali rovnaké príjmy, rovnako sa podieľali i na rozhodovacích procesoch a mohli užívať ochranu pred násilím“.⁴³

Rozlíšenie medzi rovnosťou v príležitostiach a vo výsledkoch je kľúčové aj pre vymedzenie formy prijímaných opatrení na ich zabezpečenie.⁴⁴ Rovnosť vo výsledkoch sa na rozdiel o prístupu rovnosti v príležitostiach zameriava na výsledky v zaobchádzaní. t.j. najmä proporčné zastúpenie žien na trhu práce a na rozhodovacích procesoch. *Zabezpečovanie rovnosti vo výsledkoch tak obhajuje prijímanie kvót, t.j. rezervovaných miest v parlamente. Kvóty na kandidátnych listinách politických strán možno považovať skôr za nástroj podpory rovnakých príležitostí keďže nezaručujú rovnosť vo výsledkoch.* Napriek tomu, že ženy tvoria určitý podiel na kandidátnych listinách politických strán, v dôsledku sa rovnaký pomer nemusí premietnuť do počtu poslankýň v zákonodarnom zbore.

Model demokratickej reprezentácie, z ktorého obhajoba kvót vychádza poskytuje druhú odpoveď na výhrady voči kvótam a to najmä tretiemu pomerne dôležitému argumentu o riziku esencionalizácie žien. Tradičný tzv. agregatívny model demokracie definuje reprezentáciu ako odraz preferencií a záujmov ľudí. Predpokladá sa, že politici a političky budú odrážať preferencie a názory čo najväčšieho počtu voličov a voličiek. Voľba politikov a političiek vychádza z toho ako sa zasadujú o určité myšlienky alebo záujmy. Ich cieľom je ich v politickom procese vytrvalo podporovať.

Deliberatívny koncept vidí demokraciu ako spájanie ľudí v určitej politickej komunity, v ktorej hľadajú spoločnú cestu. Účastníci a účastníčky kolektívneho procesu deliberácie hľadajú spoločné riešenie a vnášajú určitú perspektívu, expertízu a skúsenosť. Ich úlohou je pozorne počúvať názory iných deliberátorov a hľadať konsenzus. Deliberatívny model, na rozdiel od agregatívnej demokracie, predpokladá zmenu politických záujmov v procese deliberácie.

Demokratická reprezentácia ako forma deliberácie je najlepším odôvodnením kvót pre ženy. Je odpoveďou na argument, že volené zástupkyne nebudú obhajovať rôznorodé ženské záujmy.

⁴² *Prevention of discrimination” The Concept and Practice of Affirmative Action* (Final report submitted by Mr. Marc Bossuyt, Special Rapporteur), Commission on Human Rights, Sub-Commission on Human Rights, E/CN.4/Sub.2/2002/21 of 17 June 2000, para. 34.

⁴³ General recommendation No. 25, on article 4, paragraph 1 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, para 9.

⁴⁴ Bossuyt, *supra* poznámka 42, para 31.

Nemusia keďže deliberatívna demokracia nie je založená na tomto predpoklade. Takéto očakávanie vychádza z agregatívneho modelu demokracie, ktorý naopak očakáva, že politickí zástupcovia budú podporovať určité záujmy. Deliberatívna reprezentácia určitej politickej agendy nie je kľúčová úloha politických reprezentantov a reprezentantiek. Centrálnu úlohu v procese deliberácie zohrávajú skúsenosti a hodnoty participantov. Deliberácia smeruje k tomu, aby všetky perspektívy prispievali k vedenému dialógu. Ak je istá skupina z diskusie systematicky vylučovaná, deliberácia stráca legitimitu. Je zrejmé, že ženy nemajú rovnakú skúsenosti. Napriek tomu možno súhlasiť s tým, že ženská skúsenosť je systematicky odlišná od tej mužskej. Ak je ženská skúsenosť systematicky odlišná od tej mužskej, a ženy sú vylučované z procesu tvorby zákonov, znamená to, že ich skúsenosť pri tvorbe politiky ignorovaná a nepochopená. Dialóg tak vynecháva skúsenosť polovice populácie. Je málo pravdepodobné, že jeho výsledkom bude politika, ktorá by podporovala spoločné dobro.

Deliberatívny model demokracie je odpoveďou aj na kritiku tzv. nízkej či nedostatočnej ženskej kvalifikácie. Pri deliberácii je kvalifikácia rozšírená o dôležitý aspekt istej osobnej skúsenosti. Nezáleží pritom na tom, že odlišné ženy majú odlišné skúsenosti, ale na tom, že ich myšlienky sú formované z hľadiska určitej sociálnej pozície, ktorá v procese demokratickej deliberácie nemôže chýbať. Práve účasť žien na politických procesoch prispieva k zvyšovaniu kvality demokracie, je podmienkou dobre spravovanej spoločnosti a mierových riešení konfliktov. Práve preto medzinárodné medzivládne organizácie pomerne úspešne presadzujú prijímanie kvót pre ženy v národných parlamentoch v rozvíjajúcich sa a transformujúcich sa krajinách.

Známym príkladom, ktorý potvrdzuje tento teoretický predpoklad sú indické panchavas v miestnych samosprávach, ktoré vyžadujú zastúpenie najmenej jednej tretiny žien. V indických dedinách to boli tradične ženy, ktoré sa starali o prísun pitnej vody, čo často znamenalo prekonávanie kilometrových vzdialeností s nádobami s vodou na chrbte. Pred tým ako sa ženy zúčastňovali panchavas, nebola téma čistej a dostupnej vody v centre pozornosti. Muži sa radšej sústredili na budovaní diaľnic. Práve zvýšená účasť žien na rozhodovaní prispela k tomu, že do centra politiky sa dostali lokálne studne, lokálne cesty a centrá starostlivosti o deti, ktoré prispeli k rozvoju komunit. Ženská skúsenosť bola kľúčová pre dobre spravovanú spoločnosť.

Argument deliberatívnej demokracie neznamená jeho aplikáciu ad absurdum tak, že všetky spoločenské skupiny (aj tie podľa farby očí) zasluhujú politické zastúpenie. Rozlíšenie o tom kto by mal participovať musí byť založené na úvahe o tom, ktoré sociálne pozície prispievajú k dobrej

deliberácií a zvýšeniu demokratickej legitimacy a ktoré nie. Kritériom pre tak posudzovanie môže byť veľkosť, či história vylúčenia z politickej reprezentácie.⁴⁵

Odôvodnenia kvót vychádzajúce z myšlienok materiálnej rovnosti a deliberatívnej demokracie nie sú celkom odpoveďou na obavu Nancy Fraser o tom, že vyrovnávacie opatrenia nebudú schopné odstrániť inštitucionálne zdroje nerovnosti. Umožnia síce členom a členkám znevýhodnených skupín vstúpiť do inštitúcií kde sú inak disproportčne slabo zastúpené, ale nebudú mať možnosť uspieť keďže štrukturálne nerovnosti obsiahnuté v týchto inštitúciách zostávajú nemenné.

Argument Fraser je teoreticky atraktívny. Empirický príklad, ktorý potvrdzuje túto úvahu je v kontexte rómskej menšiny nástroj takzvaných nultých, prípravných ročníkov. Tie by mohli byť, najmä zo strany učiteľov práve nástrojom vyrovnávania znevýhodnenia ktorý majú chudobné rómske deti pri vstupe do základnej školy, medzi iným aj z dôvodu nenavštevovania predškolského zariadenia a nedostatočnej znalosti jazyka majority. Nulté ročníky sú nástrojom, ktorý by mal vyrovnávať šance takýchto detí, o ktorých štát predpokladá, že sú zo znevýhodňujúceho prostredia. Tento nástroj zameraný nepriamo na rómske deti by im mal pomôcť „dobehnúť“ svojich nerómskych rovesníkov špeciálne zameranou jednoročnou prípravou pred vstupom do prvého ročníka. Do prvého ročníka tak vstupujú o rok neskôr. Nulté ročníky potvrdzujú obavu, že v prípade ak štát umožní vstup do inštitúcie, ktorá zostáva nemenná, je len veľmi malá šanca, že sa deti integrujú a budú v nej úspešné. Neprekvapivo, nulté ročníky, ako dokazujú už takmer dve dekády tohto zrejme najpopulárnejšieho opatrenia, rómskym deťom nepomáhajú. Naopak podporujú prax segregáciu a nezabránia tomu, že deti sú zo školského systému fakticky vytlačané. Dôvodom je, že škola ako taká zostáva nemenná a všetko úsilie je zamerané na „adaptáciu“ detí, ktoré sú problematizované ako necivilizované.⁴⁶ Z tohto uhla možno polemizovať o tom, že ak je umožnené ženám participovať v zákonodarných zboroch, ale predpokladá sa, že sa budú správať ako muži je nepravdepodobné, že dôjde k štrukturálnym zmenám.

Avšak aj keď nulté ročníky sú dôležitým mementom na ktorý by sa nemalo pri príprave dočasných osobitých opatrení nemalo zabúdať, skúsenosti s affirmative action v USA na vysokých školách sú empirickým dôkazom toho, že tento nástroj môže mať aj transformatívne účinky. Jedna z najkomplexnejších štúdií afirmatívnych opatrení na vysokých školách v USA s názvom *The Shape of the River* sa zamerala na výsledky afroamerických a bielych študentov počas

⁴⁵ Williams *supra* poznámka 38, s. 60-64.

⁴⁶ Jarmila Lajčáková, “Old Concept of Minority Governance Hidden under New Rhetoric: Zero Classes for Romani Children in Slovakia” in Timofey Agarín, Karl Cordell and Alexander Osipov (eds.) *Institutional Legacies of Communism: Change and Continuities in Minority Protection* (Routledge) (*forthcoming in 2013*).

a po skončení ich štúdia na vybraných vysokých školách a univerzitách.⁴⁷ Autori potvrdili, že rasovo citlivé prijímacie kritériá pomohli výrazne zvýšiť podiel afroamerických študentov ukončujúcich vysokú školu. Etnicite síce neboli body pri hodnotení pridelené automaticky, ale bola jedným z faktorov komplexného posudzovania uchádzačov o univerzitné štúdium.⁴⁸ Afirmatívne opatrenia vo vysokom školstve priniesli podľa autorov enormné zvýšenie podielu Afroameričanov medzi lukratívnymi a vplyvnými profesiami, ktoré napomohli pri formovaní výraznej afroamerickej strednej triedy.⁴⁹ Štúdia naznačuje, že afirmatívne opatrenia posilnili férovejšiu distribúciu prestíže a bohatstva medzi rasovými skupinami. Forma afirmatívnych opatrení sa postupne menila od kvót k tzv. mäkkším prístupom. Dočasné osobitné resp. afirmatívne opatrenia môžu mať transformatívny dopad v tom, že napomôžu pri vytváraní strednej triedy z členov znevýhodnených skupín.

5. Záver: kvóty na Slovensku

Argumenty, ktoré poukazujú na potrebu prijatia nástrojov na zvýšenie zastúpenia žien na mocenských pozíciách sú podľa môjho názoru presvedčivé z hľadiska apelu na základné ústavné hodnoty slovenskej spoločnosti ako je rovnosť a demokracia. Dlhodobé výrazne disproporčné nízke zastúpenie žien na vysokých štátnych funkciách či v legislatíve je viac ako jednoznačným dôkazom potreby ich prijatia. Ako som argumentovala na inom mieste, CEDAW, ktorý je súčasťou slovenského právneho poriadku, ukladá povinnosť štátom prijať a implementovať dočasné osobitné opatrenia nevyhnutné na urýchlenie dosiahnutia materiálnej rovnosti žien.⁵⁰ V prípade existencie štrukturálnej diskriminácia z dôvodu rodu a súčasne aj v kombinácii s etnicitou či zdravotným postihnutím, ako je tomu v prípade SR, neprijatie dočasných osobitných opatrení („ničnerobenie“) by bolo možné považovať za porušenie ochrany pred diskrimináciou podľa CEDAW. Výbor pritom konkrétne SR odporučili prijímanie takýchto opatrení práve vo vzťahu k politickej participácii.

Aj keď medzinárodná komunita má výrazný vplyv na zavádzanie systému rodových kvót, ide typicky o postkonfliktné situácie alebo rozvíjajúce sa krajiny, kde je využité určité momentum zmeny a politického nátlaku zvonku. S výnimkou týchto prípadov, zavedenie kvót už v stabilných demokraciách je predovšetkým výsledkom dlhoročného lobingu ženského hnutia a jeho sily.

⁴⁷ William G. Bowen and Derek Bok, *The Shape of the River: Long-Term Consequences of Considering Race in College and University Admissions* (Princeton University Press: Princeton, New Jersey, 1998).

⁴⁸ *Gratz v. Bollinger*, 539 U.S.244 (2003)

⁴⁹ Bowen and Bok, supra poznámka 48, s. 9-11.

⁵⁰ *Ibid.* ods. 24.

Napokon zavedenie kvót v Švédsku trvalo viac ako 80 rokov a udialo sa potom ako ženy získali určitú mocenskú pozíciu, okrem iných, aj v politických stranách.

Aj keď téma a vnímanie potreby rodovej rovnosti postupne preniká do slovenskej spoločnosti, téma kvót medzi politikmi a zrejme aj u širšej verejnosti populárna nie je. Dôvodom podľa Filadelfiovej môže byť dedičstvo socializmu, ale aj archaického konzervatizmu, ktorý na slovenskej politickej scéne prevláda.⁵¹ Podľa nej iniciatívy na zavedenie kvót boli zablokované aj preto, že v slovenskej spoločnosti prevláda vnímanie občianstva založeného na „liberálnom kapitalistickom koncepte“ slobody. Ten klamlivo predpokladá, že trhový mechanizmus je dostatočný motor transformácie na to, aby vyriešil aj ľudsko-právne témy, ktoré sú prijímané nelegitímne a nanútené z vonka. Návrhom, ktoré presadzovali vyššiu účasť žien na politickej moci boli v rozpore aj so silnejúcimi tradicionalistickými myšlienkami o primárnom materskom poslaní žien.⁵²

Napriek tomu, zvýšenie účasti žien na politickom rozhodovaní prostredníctvom dočasných osobitných opatrení, akými sú aj kvóty, je legitímna požiadavka, ktorá má svoj základ v hodnotách rovnosti a demokracie, ktoré sú premietnuté do CEDAW, ktorý je súčasťou slovenského právneho poriadku. Vzhľadom na postupnú akceptáciu potreby materiálnej rovnosti v príležitostiach na Slovensku, sa javí ako vhodnejšia cesta začať resp. pokračovať diskutovať o povinných kvótach na kandidátnych listinách politických strán. Pri takomto scenári je dôležité upraviť nielen obsadenie určitého percenta miest, ale aj zabezpečenie pozícií na zvoliteľných miestach. Súčasne je potrebné rátať s tým, že kým sa kvóty na kandidátnych listinách premietnu aj v obsadení parlamentných kresiel môže určitý čas potrváť.

⁵¹ Filadelfiová, *supra* poznámka 9, s.74 a 75

⁵² *Ibid.* s. 75.